

Моральні висновки як виховні домінанти особистості.

Етичні виховні орієнтири сформульовані вченим у контексті єдності суспільних і особистісних інтересів особистості. У широкому соціальному контексті у хрестоматії вони визначаються в різних сферах взаємодії людини: із суспільством, природою, іншими людьми, батьками, самим собою тощо. Багато своїх художніх мініатюр автор саме закінчує моральними висновками.

Спробуємо виокремити етичні домінанти виховання особистості саме із творів хрестоматії, представивши їх, як моральні постулати, правила.

- «Найдорожче – рідна земля» («Найдорожче»);
- «Пташки не люблять тих, хто до них байдужий» («Що посієш, те й збереш»);
- «Головне, щоб ви були людиною» («Ваня старший і Ваня молодший»);
- «Людині потрібні не тільки праця та хліб, а й пісня» («Хліб, праця та пісня»);
- «Коли на материнському полі горе, слід забути про сперечання, гнів, образи, ненависть» («Материнська нива»);
- «Рана від слова загоюється, однак глибокий слід залишає» («Образливе слово»);
- «Вмілим рукам відкрив свої таємниці золотий папір» («Чотири аркуші золотого паперу»).

Можна навести чимало таких цитат з хрестоматії, вони у своїй сукупності визначають виховне ядро особистості, основу якого складають загальнолюдські цінності, норми і правила поведінки.

Процес усвідомлення особистістю моральних засад життя достатньо складний й довготривалий. Він потребує перевірених і особистісно зорієнтованих підходів, логіки та послідовності педагогічного супроводу: від ознайомлення дитини з етичними поняттями, знаннями, занурення у світ етичних норм буття до накопичення у свідомості оцінних суджень і практичних дій, які потребують морального вибору. Цю формулу морального розвитку особистості на конкретних прикладах життя вдалося В.О.Сухомлинському у стислому інтегрованому вигляді реалізувати у своїх літературних мініатюрах.

Цінний у широкому значенні літературний доробок В.О.Сухомлинського – «Хрестоматія з етики» ще мало досліджуваний науковцями-педагогами об'єкт, роздуми ж автора статті є лише незначним кроком щодо оцінки виховного, етичного потенціалу праці великого педагога.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сухомлинська О.В. Художня спадщина В. Сухомлинського в культурологічному вимірі //Рідна школа, 2007. – № 1. – С.3-7.
2. Сухомлинський В.А. Хрестоматія по етике / Сост. О.В.Сухомлинская. – М.: Педагогика, 1990. – 304 с.
3. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. – К., 1978.
4. Шевнюк О.Л. Культурологія: Навч. посіб. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання – Прес, 2005.

УДК 378. 013

О.О. Адаменко

ВАСИЛЬ ЗАХАРОВИЧ СМАЛЬ – ДОСЛІДНИК І ПРОДОВЖУВАЧ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті аналізуються і узагальнюються основні педагогічні погляди В.О. Сухомлинського. Розглянуто внесок В.З. Смалья в дослідження і розповсюдження провідних педагогічних ідей науковця, письменника і педагога В.О. Сухомлинського.

In this article analyse and generalize the main pedagogical views of V.O. Sukhomlynski. It considered a V.Z. Smal's contribution into research and spreading the main pedagogical ideas of scientist, writer and teacher V.O. Sykhomlynski.

Реформуючи систему освіти, Україна прагне зберегти культурно-історичні традиції, виховати шанобливе ставлення до українських національних цінностей: мови, історії, культури. У повній мірі цьому сприяє фундаментальне вивчення, творче осмислення та використання найкращих традицій історії української освіти і педагогічної думки; глибоке та всебічне вивчення педагогічних персоналій з метою поєднання класичної спадщини минулого з сучасними досягненнями. Все більше уваги привертають маловідомі постаті, що зробили значний внесок у розвиток національної школи та педагогічної думки.

Серед визначних, але напівзабутих педагогів II половини XX століття виступає постать Василя Захаровича Смаля (1930–1987) – педагога, науковця, пропагандиста провідних педагогічних ідей, високо інтелектуальна особистість, яскравий представник демократичного руху, прихильник гуманістичних ідей в освіті. Він брав активну участь у суспільно-політичному житті нашої країни. Був членом комітету по освіті республіканської комісії ЮНЕСКО, науково методичних рад з педагогіки Міністерства освіти СРСР і УРСР, членом редколегії журналу «Радянська школа», науково методичного збірника «Вища школа», головою комісії по присудженню премій Педагогічного товариства УРСР. 1967 – 1987 роки період активної освітньої і громадської діяльності, В.З. Смаль займає посаду завідуючого кафедрою загальної педагогіки і проректора з навчальної роботи Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького.

Актуальні проблеми педагогіки, історії педагогіки, школи і педагогіки зарубіжних країн знайшли відображення у більше, ніж 100 друкованих роботах Василя Захаровича Смаля: «Школа і освіта в країнах народної демократії» (1958 р.); «Досвід політехнічного навчання і трудового виховання учнів у школах Чехословацької Соціалістичної Республіки, Польської Народної Республіки, Німецької Демократичної Республіки (1950-1960)» (1961 р.); «Два світи – дві системи освіти» (1964 р.); «Педагогічні ідеї Івана Франка» (1966 р.); «Народна освіта в Українській РСР» (англійською мовою у співавторстві із О.Г. Дзевеверінім) (1970 р.); «Педагогічна практика студентів» (разом з А.Д. Бондарем) (1972); брав участь у створенні підручника з історії педагогіки за ред. М.С. Гриценка, підготував три розділи; брав участь у створенні нарисів «Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.)» та статті у відомих на той час журналах «Радянська школа», «Початкова школа» і газетах: «Радянська освіта», «Радянська культура», «Робітнича газета» та інші.

Але дана стаття ставить метою не тільки висвітлити вклад В.З. Смаля в розвиток педагогічної думки, а й показати його як дослідника і продовжувача ідей В.О. Сухомлинського.

В.З. Смаль зробив вагомий внесок у пропагування спадщини В.О. Сухомлинського. Входив до складу творчої групи і був заступником голови редколегії вибраних педагогічних творів В.О. Сухомлинського, виданих у Києві (5 томів) відповідно з постановою Ради Міністрів УРСР про увічнення пам'яті педагога (1976 – 1977 рр.) та укладач, разом з О.С. Богдановою збірки творів (3 томи), виданих у Москві відповідно до постанови президіума АПН СРСР у 1979 році. В.З. Смаль опублікував деякі твори В.О.Сухомлинського на болгарській, словацькій, англійській та німецькій мовах [1: 11]. У 1983 році виходить книга „Воспоминания о В.А. Сухомлинском” укладачем збірки виступає В.З. Смаль.

Під керівництвом В.З. Смаля підготовлено і захищено кандидатські дисертації присвячені вивченню і впровадженню педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського в досвід роботи загальноосвітніх шкіл країни. Аспірантка В.А. Василенко досліджувала проблему вдосконалення уроку в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського, Н.Г. Базілевич – проблеми патріотичного виховання молодших школярів в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. В протоколах засідань кафедри педагогіки на яких виносились на обговорення кандидатські дисертації, В.З. Смаль зосереджував увагу на використанні

дослідниками в своїх роботах досвіду та педагогічних ідей В.О. Сухомлинського, внесення в список літератури праць В.О. Сухомлинського [2: 14].

В.З. Смаль разом з Л.П. Вовк підготували збірку слайдів про життя і педагогічну діяльність В.О. Сухомлинського, яка використовувалась як наочний матеріал для спеціалістів, учителів, студентів, які вивчали спадщину В.О. Сухомлинського.

В.З. Смаль як автор передмови до книги „Як виховати справжню людину” зазначав, що поради В.О. Сухомлинського щодо морального виховання учнів не є сухими методичними інструкціями, а беруть свій початок з багатой педагогічної практики і досвіду Павлівської школи, вони ілюструються яскравими прикладами з життя людей, казками, легендами, новелами, складеними самим автором [4: 3].

Свою книгу „Як виховати справжню людину” він розглядав як книгу про виховання словом. Він не відмовлявся від інших виховних засобів, але не уявляв справжнього виховання без праці, яка відіграє важливу роль у формуванні особистості [4: 4].

В.З. Смаль у статті, присвяченій 60-й річниці від дня народження В.О. Сухомлинського „Серце, віддане дітям” писав, що в цій назві дуже точно виражено зміст його яскравого життя, присвяченого вихованню підростаючого покоління [3: 35].

Окрім висвітлення біографії педагога, стаття привертає увагу детальною характеристикою творчої спадщини В.О. Сухомлинського.

Завдання і шляхи виховання всебічно і гармонійно розвинутої особистості розглядаються в таких книгах В.О. Сухомлинського: „Духовний світ школяра”, „Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості”, „Праця і моральне виховання”, „Павлівська середня школа, „Розмова з молодим директором школи”, „Як виховати справжню людину”, „Серце віддаю дітям”, „Народження громадянина” і „Листи до сина” [3: 37].

Завдання виховання всебічно і гармонійно розвинутої особистості реалізуються в таких напрямках:

- у патріотичному вихованні відкрити перед кожним вихованцем усі джерела, якими живиться могутнє почуття любові до Батьківщини. Процес патріотичного виховання, за словами В.О. Сухомлинського, – це шлях від почуття причетності до рідного куточка, до розуміння історичних доль народів, які з’єднались у велику братню сім’ю [3: 38];
- багато уваги приділяв вихованню дітей і молоді в душі гуманізму. Він закликав пробуджувати в учнів „бажання вкласти свої духовні сили в творення щастя для іншої людини”, розвивати в них здатність „бачити поруч себе людину, брати близько до серця її радощі, горе, тривоги і хвилювання” [5: 146];
- першим середовищем, в якому людина повинна вчитися творити добро, вчений-педагог вважав сім’ю. В книзі „Як виховати справжню людину” він присвятив ставленню дітей до батьків і рідних багато уваги, закликаючи дітей берегти здоров’я і спокій батьків, не задавати їм болю і прикрощів, поважати і полегшувати їх працю, приносити в дім радість, мир, спокій і щастя;
- у творах В.О. Сухомлинського багато уваги приділяється і питанням трудового виховання учнів. Він підкреслював, що діти повинні виховуватись так, щоб праця стала для них органічною потребою, виховною силою, яка стимулює їх інтелектуальний і моральний розвиток. Він закликав і втілював на практиці ідею раннього залучення дітей до продуктивної праці в Павлівській середній школі. У книзі „Сто порад вчителів” він підкреслював: „Ми переконались, що тільки завдяки праці, в якій є піт, і мозолі, і втома, людське серце стає чуйним, ніжним. Завдяки праці людина стає здатною пізнавати навколишній світ серцем. Дитина-трудівник, підліток-трудівник бачить людей зовсім не так, як той, хто не знає справжньої праці”;
- у книгах „Павлівська середня школа”, „Методика виховання колективу” широко розкрито і проблеми виховання колективу. Як і А.С. Макаренко, він стверджував, що колектив є могутнім засобом виховання, ідейним об’єднанням з певної

організаційною структурою, системою взаємозалежностей і співробітництва. Обґрунтував діяльність різновікових колективів, поєднання впливу колективу і вихователя. Разом з тим вказував на багатогранність взаємовпливів в колективі та їх роль у розвитку окремих індивідуальностей;

- особливе місце у розвитку дитини В.О. Сухомлинський відводив книзі. І не випадково: книгу вчений-педагог вважав джерелом духовної культури, закликав до культури книги в кожній школі, радив щоб учні систематично читали і художню і наукову літературу. Прикладом є величезна власна бібліотека В.О. Сухомлинського, яка зберігається в музеї Павлівської школи.

Твори і виховні ідеї В.О. Сухомлинського наповнюють новим змістом і сучасні підходи до виховання підростаючого покоління [3: 42].

У 1978 році виходить бібліографічний покажчик „В.О. Сухомлинський. Бібліографія творів”. Автором вступної статті „Творча спадщина В.О. Сухомлинського” виступив В.З. Смаль. У цій статті автор дає не лише аналіз основних педагогічних ідей і літературної спадщини письменника і педагога, а привертає увагу вчителів, вихователів, працівників освіти та широкої громадськості до проблем виховання і навчання дітей.

У творах В.О. Сухомлинського знаходяться науково обґрунтовані і перевірені багаторічною практикою поради з питань виховання всебічно розвинутої особистості, організації навчально-виховної роботи школи, взаємодії школи, сім'ї і громадськості у вихованні юних громадян [6: 4].

Усе це свідчить про те, що творча спадщина В.О. Сухомлинського становить значний інтерес і має велике практичне значення як для сучасників, яким був В.З. Смаль, що досліджував і продовжував ідеї визначного вченого-педагога, так і для майбутніх дослідників, педагогів, вихователів і батьків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний архів м. Києва. – Ф. р. – 346. – О. 9. – Сп. 306.
2. Державний архів м. Києва. – Ф. р. – 346. – О. 10. – Сп. 607.
3. Смаль В.З. Серце, віддане дітям // Радянська школа. – № 9. – 1978.
4. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. – К.: Радянська школа, 1976.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Радянська школа, 1976.
6. Сухомлинський В.О. Бібліограф творів. – К.: Рад. школа, 1979.

УДК 37.034

М.Я. Антоненць

КНИГА В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО “ЯК ВИХОВАТИ СПРАВЖНЮ ЛЮДИНУ” В КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті розглядаються в контексті духовно-моральних цінностей виділені В.О.Сухомлинським у книзі “Як виховати справжню людину” найважливіші риси ідеального образу справжньої людини. Показується актуальність цієї праці вченого для сучасної педагогічної теорії і практики.

The article in the context of spiritual and moral values highlighted VO Suhomlinskogo in the book “How to bring this man the most important features of the ideal image of a real person”. Show the relevance of the work of modern scholars for educational theory and practice.

У Законі України “Про освіту” головною її метою визначено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток талантів, індивідуальних розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, становлення громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі